

**DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT**

Utenriksministeren

Riksrevisor Per-Kristian Foss
Riksrevisjonen
Postboks 6835 St. Olavs plass
0130 Oslo

Oslo, 4. januar 2021

Jeg viser til Riksrevisjonens utkast til Dokument 3:x (20xx-20xx) om undersøkelse av myndighetenes arbeid med eksportkontroll av strategiske varer i 2016-2018, samt oversendelsesbrev. I dette brevet vil jeg redegjøre for hvordan departementet vil følge opp Riksrevisjonens konklusjoner og anbefalinger rettet mot Utenriksdepartementet. Jeg vil i tillegg benytte anledningen til å kommentere og utdype enkelte punkter, også der jeg ikke deler Riksrevisjonens vurderinger.

Det norske eksportkontrollregelverket er meget strengt, og vi ønsker størst mulig åpenhet om eksporten av forsvarsmateriell fra Norge, innenfor rammene av taushetsplikten. Åpenheten fremgår blant annet gjennom årlige stortingsmeldinger og konsultasjon om spesielle saker i Stortingets organer. Slik gis det offentlig og parlamentarisk innsyn i norsk eksportkontroll og praktiseringen av regelverket.

Riksrevisjonens Dokument 3, punkt 3.2. Utenriksdepartementet har i mange tilfeller åpnet opp for salg av forsvarsmateriell til land på et for dårlig grunnlag

Jeg er ikke enig i Riksrevisjonens påstand om at departementet i mange tilfeller har åpnet opp for salg av forsvarsmateriell til land på et for dårlig grunnlag. Alle land som er godkjent som mottakere av forsvarsmateriell er klarert iht. Stortingets vedtak og retningslinjene¹ for øvrig. De konkrete søknadene blir deretter behandlet grundig og individuelt opp mot retningslinjene og kriteriene.

Riksrevisjonen legger i sin rapport til grunn at alle kriterier og ATT-artiklene 6 og 7, som inngår i Utenriksdepartementets retningslinjer, skal omtales spesifikt i de forutgående landklareringene. Dette er ikke riktig.

Før eksport av forsvarsmateriell kan finne sted, må det aktuelle mottakerlandet være godkjent som mottaker av forsvarsmateriell fra Norge. Det er først når et land er klarert eller godkjent, at de enkelte lisenssøknadene kan vurderes individuelt og grundig innenfor rammen av Stortingets vedtak og den konsoliderte kriterielisten, på det tidspunktet søknaden foreligger.

Retningslinjene skal sikre gjennomføring av Stortingets 1959-vedtak, inkludert presiseringen i 1997 om hensynet til menneskerettighetene. I tillegg inneholder retningslinjene en konsolidert

---

¹ Retningslinjer for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål av 28. februar 1992. Revidert 5. november 2014. Sist endret 6. mai 2019.

kriterieliste, som danner vurderingsgrunnlaget for behandlingen av de enkelte lisenssøknadene. Retningslinjene forutsetter at eksport av varer i kategori A til land utenfor landgruppe 1 (som består av nordiske land, NATOs medlemsland, samt enkelte særskilt nærstående land) vil kreve regjeringsbehandling. Landvurderingen drøfter overordnede spørsmål knyttet til politisk stabilitet og forutsigbarhet, menneskerettighetssituasjonen, spørsmål om demokratiske rettigheter, eventuelle grensetvister, risiko for væpnede konflikter samt andre aktuelle hensyn som følger av 1959-vedtaket og 1997-presiseringen. Vurderingen baseres bl.a. på informasjon som er innhentet fra den ansvarlige landdesken, fra andre relevante seksjoner i departementet eller fra den aktuelle ambassaden. Initiativet til å igangsette en regjeringsbehandling skjer vanligvis i forbindelse med en konkret forespørsel om mulighetene for å eksportere A-materiell til et land som ikke er klarert tidligere.

Landklareringen er derfor kun en åpning for at de enkelte lisenssøknadene kan behandles i departementet, men selve søknaden vil uansett vurderes grundig og individuelt opp mot retningslinjene og kriteriene. Slik kriteriene er formulert, er de knyttet opp mot det spesifikke materiellet som søkes eksportert til en konkret mottaker. Det er først når en konkret lisenssøknad foreligger, at det er mulig å bl.a. vurdere risiko for at det konkrete utstyret kan avledes til annen bruk(er), eller brukes for interne sikkerhetsformål.

Dette utgjør et to-trinns system, som gir den nødvendige fleksibiliteten for å kunne ivareta et skiftende politisk landskap og behandle søknader på det tidspunktet de er aktuelle og på det faktiske grunnlaget i den enkelte saken. Departementet avslår også konkrete eksportsøknader til land som er klarerte, for eksempel på grunn av en spesifikk vare eller informasjon om sluttbruker, eller dersom våre internasjonale regimeforpliktelser tilsier dette. Dette er vurderinger som må gjøres i den enkelte sak, og ikke i en landklarering. Regelverket gir også hjemmel til å tilbakekalle, suspendere eller begrense lisenser, for eksempel dersom de politiske forholdene i mottagerstaten endrer grunnlaget for lisensen, jfr. eksportkontrollforskriftens § 25. Denne hjemmelen er en viktig og svært praktisk del av regelverket.

Riksrevisjonen skriver at vurderingene ikke følger en fast mal, og at det er stor variasjon mellom klareringsnotatene. Jeg vil understreke at det foreligger et format som angir relevante forhold som skal legges til grunn i en vurdering. Praksis er å fokusere på de forholdene som er relevante i den enkelte saken. For noen land vil det f.eks. være nødvendig å drøfte menneskerettighetssituasjonen grundig, mens andre land ikke har samme utfordringer på dette området. Dersom en eksportsøknad til et konkret land anses å være i strid med Stortingets 1959-vedtak, så vil ikke saken legges frem for politisk behandling, men avslås. Hvis 1959-vedtaket ikke kommer til anvendelse, vil dette som regel omtales kort i klareringsnotatet, men i noen tilfeller har det ikke blitt nevnt spesifikt.

Enkelte klareringsnotater er korte, som Riksrevisjonen påpeker. Dette kan skyldes at den konkrete situasjonen ikke krever en dyptgående vurdering, eller at det allerede foreligger et klareringsnotat som senere er supplert med et tilleggsnotat for å bekrefte en tidligere klarering eller vurdering. Eldre landklareringer kan også være preget av at kravene til vurderinger var ulikt dagens omfattende retningslinjer. Jeg vil imidlertid understreke at lisenssøknadene alltid blir behandlet grundig opp mot retningslinjene.

Det foreligger ikke krav til automatiske reklareringer etter fastsatte tidsintervaller. Behovet for en oppdatert landklarering vil imidlertid vurderes konkret ved behov, f.eks. dersom det er

skjedd vesentlige endringer som berører det aktuelle mottakerlandet og grunnlaget for den opprinnelige landklareringen. I slike tilfeller vil det normalt foretas en revurdering i et eget notat med en tilrådning om klareringen kan opprettholdes eller ikke. Dersom det oppstår en særlig situasjon, f.eks. ved at det oppstår krig eller borgerkrig i et land, vil en suspensjon av klareringen vurderes parallelt med at lisenser ikke lenger kan tilstås til det aktuelle landet. Dette er gjeldende praksis.

Flere landklareringer ligger tilbake i tid. I 2018-19 ble derfor klareringshistorikken gjennomgått for å identifisere om nye vurderinger eller landklareringer var nødvendige. Det ble innhentet ny informasjon fra landdeskene og andre kilder. For land der det ikke forelå vesentlige endringer i den politiske situasjonen, som skulle tilsi endringer i klareringen, ble den opprinnelige klareringen videreført. Andre klareringer ble nullstilt, slik at eventuell eksport til disse landene vil betinge en ny klareringsprosess. Selv om et land ble videreført i landgruppen som kan motta både A- og B-materiell eller bare B-materiell, vil de konkrete eksportsøknadene vurderes nøye i lys av retningslinjene og på det tidspunktet de foreligger.

Det er rom for å styrke sporbarheten i vurderingene, både i klareringsnotater og i selve lisensieringen. Dette arbeidet er allerede igangsatt, bl.a. ved gjennomgangen av eldre klareringer og et forsterket saksbehandlingssystem som vil ivareta en tydeligere skriftliggjøring. På denne måten vil fremtidige klareringsnotater og saksbehandling i E-lisens med tydelighet vise den faktiske behandlingen som saken har vært gjenstand for, herunder at også forhold som ikke er relevante i saken, er tatt stilling til.

Riksrevisjonens Dokument 3, punkt 3.3. Utenriksdepartementets saksbehandling av eksportlisenser gir ikke tilstrekkelig sikkerhet for at Stortingets forutsetninger følges opp

Jeg deler ikke Riksrevisjonens vurdering av at departementets saksbehandling ikke gir tilstrekkelig sikkerhet for at Stortingets forutsetninger om å hindre at norsk materiell blir brukt til intern undertrykking eller havner på avveier blir ivaretatt.

Søknader om eksportlisens for forsvarsmateriell blir alltid grundig vurdert innenfor rammen av retningslinjene. Selve behandlingen av enkeltsøknader foregår i lisensieringssystemet E-lisens. Det vil normalt ikke skrives egne notater om behandlingen av slike enkeltsøknader, men vurderinger i saksbehandlingen fremkommer i merknadsfeltet og saksbehandlernes sjekklister i E-lisens. Denne sjekklisten utgjør et saksbehandlerverktøy for å dokumentere at relevante forhold er vurdert og hensynstatt. Som hovedregel vil forhold som er særlig vurdert i en konkret sak, også utdypes nærmere i merknadsfeltet i den aktuelle saken. Dette kan eksempelvis være henvisninger til fastlagt praksis, anvendelse av hjemmelsverk eller retningslinjer, samt informasjon om notifiserte avslag eller andre regimeforpliktelser innenfor det internasjonale eksportkontroll samarbeidet Norge deltar i. Innenfor de internasjonale eksportkontrollregimene er det vedtatt felles varelistene og retningslinjer, som setter rammer og begrensninger for medlemslandenes nasjonale lisensiering. Slike begrensninger retter seg i første rekke mot å hindre eksport av særlige sensitive teknologier til spredningsaktører av MØV (masseødeleggelsesvåpen) eller militært utstyr som kan medføre destabilisering. Regimeforpliktelsene dreier seg også om utveksling av informasjon, herunder om lisensavslag og om fordekte MØV-aktiviteter. For flerbruksvarer er det særlig aktuelt å se hen til andre medlemslands avslag og den såkalte «no undercut»-prosedyren, som skal bidra til å hindre kommersiell undergraving mellom bedrifter i medlemslandene. Det forutsettes her at dersom et land har avslått og notifisert lisensavslag, vil øvrige medlemsland avslå mottatte

lisenssøknader for det samme utstyret til den samme mottageren. Saksbehandlingen og vurderinger som er gjort i en sak, fremgår også i dialogen med eksportøren i lisensieringssystemet.

Utenriksdepartementet arbeider med å videreutvikle E-lisens, slik at bl.a. sporbarheten om hvilke vurderinger som er gjort, blir styrket. Departementet innførte en mer utfyllende sjekkliste i E-lisens i 2019, og på denne måten er sporbarheten om de faktiske vurderingene som er gjort i en sak, styrket.

Riksrevisjonen trekker særlig frem manglende eller mangelfulle vurdering av intern undertrykking. Jeg vil påpeke at dette skyldes at risikoen for intern undertrykking er en vurdering som er nøye knyttet til spesifikke varer eller teknologi, til sluttbruker og til landet som skal motta varen. For at intern undertrykking skal være en relevant vurdering, må saken berøre disse aspektene. For eksempel vil departementet avslå lisenssøknader for spesifikt utstyr til enkelte land, selv om disse i utgangspunktet er klarert for mottak av forsvarsmateriell, hvis det vurderes å foreligge risiko for at det konkrete utstyret kan brukes til intern undertrykking. Det vil likevel kunne innvilges lisenser for eksport av annet utstyr som ikke innebærer slik risiko. I saker der fare for intern undertrykking ikke er tilstede, er dette ikke omtalt eksplisitt i en merknad, men vurderingen er likevel dokumentert gjennom avkrysning i sjekklisten.

Når det gjelder risiko for avledning er dette knyttet til spesifikke forhold, og er derfor ikke like relevant i alle saker. Forsvarsmateriell selges kun når endelig sluttbruker er en statlig myndighet, og på grunnlag av dokumentasjon som godtgjør sluttbruk og sluttbruker. For salg av A-materiell til landgruppe 2 (land utenfor landgruppe 1, som er klarerte som mottagere av A-materiell) stilles det krav om myndighetsbekreftet sluttbrukererklæring med reeksportklausul. Vurderingen er også avhengig av hva slags utstyr det er snakk om og informasjon om det aktuelle mottakerlandet. I tillegg vurderer vi relevant informasjon som er utvekslet fortrolig innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene eller innenfor rammen av Norges samarbeid med EU om bl.a. notifikasjon av avslag på eksport av strategiske varer. Saksbehandler gjør en vurdering i den konkrete saken, og indikerer vurdert risiko i sjekklisten for å dokumentere at vurderingen er utført.

Jeg merker meg videre Riksrevisjonens omtale av svakheter i sluttbrukerdokumentasjonen og sluttbrukermaler. Jeg understreker at Utenriksdepartementet alltid vurderer en sak opp mot kravene i retningslinjene og foretar en grundig sluttbrukerkontroll i bredere forstand. En sluttbrukererklæring er ikke alltid obligatorisk, men kan inngå som et viktig element i vurderingen av sluttbruker. I retningslinjene punkt 4.2 beskrives kravene til selve sluttbrukerdokumentasjonen. For B-materiell er det krav til tilfredsstillende dokumentasjon av sluttbruk og sluttbruker. For A-materiell til land i landgruppe 1 skal det foreligge dokumentasjon som godtgjør sluttbruk(er), mens det for landgruppe 2 kreves myndighetsbekreftet sluttbrukerdokumentasjon med reeksportklausul. Kravene til sluttbrukerdokumentasjon for flerbruksvarer vil avhenge av den enkelte saken, og formatet tilpasses deretter. Generelt vil det stilles krav til opplysninger om kjøper og til hvilken sluttbruk varen er tiltenkt.

Når det gjelder retningslinjene og eksportkontrollregelverket er det grundig redegjort for dette i Meld. St. 26 (2018 – 2019) om eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2018.

Jeg legger stor vekt på departementets løpende arbeid med å sikre et solid regelverk og oppdaterte retningslinjer. Utenriksdepartementet har innført en rekke tiltak for å sikre en mer

sporbar og dokumentert saksbehandlingsprosess. Sjekklisten er revidert og utvidet, og vi vil fortsette arbeidet med god skriftliggjøring av relevante vurderinger i merknadsfeltet i E-lisens. Det har blitt gjennomført en oppdatering av vedtaksmaler og andre standardiserte besvarelser. I denne revisjonen er det lagt vekt på klarspråk, tydelighet om regelverket, korrekt hjemmelsbruk, veiledning og informasjon til eksportører. I tillegg er hensynet til bestemmelsene i forvaltningsloven tydeliggjort. Høsten 2020 igangsatte vi en revisjon av eksportkontrollmyndighetens operative lisensieringshåndbok, samt kvalitetssikring av vilkår som kan pålegges som betingelse for eksportlisenser. Dette arbeidet vil ferdigstilles primo 2021.

Jeg noterer meg at Riksrevisjonens kritikk av saksbehandlingen i stor grad dreier seg om nettopp denne sporbarheten og dokumentasjonen av utførte vurderinger. Arbeidet med å styrke skriftliggjøring av vurderingene vil fortsette, særlig i utviklingen av ny E-lisens. Jeg vil imidlertid understreke at alle søknader blir grundig vurdert opp mot retningslinjene og kriteriene i den konsoliderte kriterielisten, og at lisenssøknadene bare vil innvilges når det er vurdert at eksporten er i tråd med retningslinjene. Det foreligger ikke informasjon om at departementets saksbehandling har bidratt til at norsk forsvarsmateriell er avledet til uønsket bruk eller sluttbruker.

Riksrevisjonens Dokument 3, punkt 3.4. Utilstrekkelig beslutningsgrunnlag for eksport av forsvarsmateriell til De forente arabiske emirater

Jeg er ikke enig i Riksrevisjonens konklusjon og vurdering om at det foreligger et utilstrekkelig beslutningsgrunnlag for eksport av forsvarsmateriell til De forente arabiske emirater (FAE) i perioden 2016-18. Det er gjort meget grundige vurderinger i en rekke notater over tid når det gjelder spørsmålet om å kunne tillate eksport av forsvarsmateriell til FAE. Alle sentrale og relevante kriterier i retningslinjene er grundig vurdert. Dette inkluderer menneskerettighetssituasjonen, risiko for intern undertrykking og risiko for brudd på humanitærretten i krigen i Jemen. Det er praksis for at man i saksbehandlingen i hovedsak fokuserer på kriterier og hensyn som er særlig relevante for situasjonen og saken. Det vil derfor være en naturlig variasjon i departementets omtale av de ulike forholdene.

Departementet har også vurdert 1959-vedtakets relevans for eksport i denne saken, og konkludert med at dette ikke kommer til anvendelse ettersom dette dreier seg om land som intervensjoner militært etter samtykke fra den lovlige regjeringen i landet det intervensjoneres i. Konkret er det en forutsetning at utstyr som er anskaffet fra Norge er for FAEs egne forsvarsbehov, og ikke skal benyttes i Jemen eller til å begå brudd på den internasjonale humanitærretten. Vurderingen av 1959-vedtakets relevans for eksport i denne saken er forelagt Stortinget i de årlige stortingsmeldingene om eksportkontroll.

Søknader vil, selv om ikke de rammes direkte av 1959-vedtaket, uansett underlegges en meget grundig og individuell behandling innenfor rammene av retningslinjene. I 2016 ble en utførsel av forsvarsmateriell til FAE midlertidig holdt tilbake. I desember 2017 ble gyldige lisenser for salg av A-materiell suspendert. Denne suspensjonen gjelder fortsatt. Det ble også besluttet å stramme inn på lisensiering av B-materiell og flerbruksvarer til militær bruk. Begge deler ble gjort som føre-var-tiltak. Det foreligger ikke informasjon om at norsk forsvarsmateriell er avledet til bruk i Jemen. Alle søknader behandles grundig og individuelt, og terskelen for å avslå lisenser er lav. Dette viser at beslutningsgrunnlaget er solid og at vurderinger gjøres fortløpende, slik eksportkontrollsystemet forutsetter.

Når det gjelder avledningsfare, mener Riksrevisjonen at Utenriksdepartementets beslutningsgrunnlag er mangelfullt. Dette er jeg ikke enig i.

Utenriksdepartementets retningslinjer forutsetter at eksport ikke kan finne sted til andre sluttbrukere enn statlige myndigheter, det vil si når kunden er, eller opptrer på vegne av, landets forsvarsmyndighet. Innvilgelse av lisens til land i landgruppe 2 forutsetter fremleggelse av myndighetsbekreftet sluttbrukererklæring med reeksportklausul. Dette er en streng linje, som innebærer at risikoen for avledning er meget begrenset. Å bryte med egne myndighetsforsikringer vil innebære et betydelig svekket omdømme og få negative konsekvenser for landets senere mulighet til å anskaffe materiell fra Norge eller andre leverandørland. Norge tillater ikke eksport av A-materiell til ikke-statlige kunder. Det ville representert en helt annen risiko enn eksport til et klarert lands myndigheter.

Risikovurdering av avledningsfare forutsetter en grundig vurdering av sluttbruker. Norske bedrifter har i flere år eksportert forsvarsmateriell til FAE, også A-materiell. Det stiller strenge krav til sluttbrukerkontroll. Det fremgår i både notater og i de konkrete lisensene at eksporten til FAEs forsvarsmyndigheter er grundig vurdert og dokumentert på myndighetsnivå. Det er også utbredt praksis at land har egne innkjøps- og materiellorganisasjoner som legger til rette for anskaffelser på vegne av forsvarsmyndighetene i landet.

Riksrevisjonen anser at Utenriksdepartementet ikke godt nok har ivaretatt Stortingets forutsetning om at grundige forhåndsvurderinger er den viktigste sikring mot at norsk materiell havner på avveier. Jeg mener det ikke er grunnlag for en slik konklusjon. Spørsmålet om FAE har vært grundig vurdert i en rekke notater som strekker seg over flere år. I saksbehandlingen er det bl.a. innhentet informasjon fra flere kilder, inkludert FN-rapporter. Det er også innhentet omfattende myndighetsforsikringer om sluttbruk. Jeg mener at vurderingene som er gjort i denne sammenhengen er grundige og oppfyller retningslinjenes forutsetninger.

Riksrevisjonens Dokument 3, punkt 3.6. Samarbeidet mellom offentlige kontrollinstanser er godt, men manglende systemer for informasjonsutveksling gjør eksportkontrollen mindre effektiv

Jeg er enig med Riksrevisjonen om at samarbeidet om eksportkontroll og ikke-spredning på nasjonalt nivå er godt. Jeg ser også at det er nødvendig å etablere en effektiv felles kommunikasjonsplattform eller –system, for å støtte opp om en enda mer effektiv gjennomføring av eksportkontroll i Norge. Jeg vil fortsette dialogen med mine kollegaer i Justis- og beredskapsdepartementet og Finansdepartementet for å styrke det nasjonale samarbeidet og informasjonsutvekslingen. Utenriksdepartementet har igangsatt arbeidet med å utvikle et nytt E-lisenssystem, og som en del av dette vil vi se på løsninger for å etablere en integrasjon mellom Tolletatens saksbehandlingssystem (TVINN) og nye E-lisens.

Riksrevisjonens Dokument 3, punkt 3.7. Lite etterkontroll fra myndighetene svekker eksportørenes insentiver til å etterleve regelverket

Jeg mener at forebyggende aktivitet overfor industrien gjennom utadrettet informasjonsvirksomhet og dialog med bedriftene er veldig viktig. I denne dialogen legger vi særlig vekt på bedriftenes ansvar og forpliktelser for å etterleve eksportkontrollloven og øvrig regelverk, herunder sikre at eventuelle lovpålagte lisensvilkår etterleves. Det er eksportørens ansvar å etterleve eksportkontrollloven og oppfylle eventuelle vilkår som er satt for lisensen, jf. eksportkontrollforskriften § 20. Brudd på lisensvilkår er omfattet av eksportkontrolllovens strafferammer, og slike brudd kan føre til anmeldelse, advarsel og eventuelt fengselsstraff, bøter eller begge deler.

Regelverket gir også hjemmel til å tilbakekalle, suspendere eller begrense lisenser dersom leverandøren misbruker lisensen, misligholder vilkårene eller handler i strid med bestemmelsene gitt i lov og forskrift, jfr. eksportkontrollforskriftens § 25. Dersom en eksportør ikke etterlever eksportkontrollregelverket og vilkårene på lisensen, vil dette i tillegg få konsekvenser for behandlingen av eventuelt nye søknader fra denne eksportøren.

Departementet legger vekt på å gjøre grundige vurderinger før en lisens eventuelt innvilges. Det vil alltid ligge en landklarering og en grundig lisensiering til grunn for eksport. Lisens blir ikke innvilget dersom en lisenssøknad vurderes å være så sensitiv at det er aktuelt med en inspeksjon av bruken i utlandet, eller dersom man har manglende tillit til at forsvarsmateriellet er til landets eget forsvar eller at risikoen for avledning er uakseptabel. Skulle det vise seg at forsvarsmateriell fra Norge likevel har blitt avledet til uønsket bruk eller brukes, i strid med avgitte sluttbrukerforsikringer, vil dette være brudd på en avtale mellom myndigheter. Dette vil få negative konsekvenser både for kjøperlandets omdømme og muligheten for senere anskaffelser av forsvarsmateriell fra Norge og andre leverandørland. Det vil også kunne ha konsekvenser for landklareringen til et land, også i en slik grad at denne klareringen suspenderes.

Jeg er kjent med at enkelte land har et system for etterkontroll gjennom inspeksjoner. Dette er imidlertid meget krevende å gjennomføre, og det forutsetter et dedikert ressursapparat og at det inngås en gjensidig myndighetsavtale om rammene for slik inspeksjon. Ofte ligger et omfattende diplomatisk arbeid til grunn for at en slik myndighetsavtale kan inngås. Tilgang til et annet lands militære områder eller bedrifter er særlig sensitivt, og vil kreve omfattende planlegging, varsling og ressurser. I lys av dette mener jeg at inspeksjoner og lignende tiltak vil være en lite hensiktsmessig bruk av departementets ressurser. Det norske eksportkontrollsystemet legger vekt på grundige forhåndsvurderinger, og at eventuelle særvilkår følges opp. Departementet kan også anmode PST om å foreta en årvåkenhetssamtale eller Tolletaten om å gjennomføre en dokumentkontroll eller tollrevisjon i en bedrift. Dette er tiltak som kan settes inn i ettertid, dersom det foreligger opplysninger som tyder på at uregelmessigheter har funnet sted. Ved mistanke om brudd vil departementet vurdere å tilbakekalle, suspendere eller begrense lisenser og vurdere om saken bør anmeldes til påtalemyndigheten.

Når det gjelder oppfølgingen av særlige vilkår, så vil det nye E-lisenssystemet inneholde funksjoner som legger til rette for en mer systematisert oppfølging av særvilkår. For øvrig viser jeg til mine merknader til anbefaling 2.

Riksrevisjonens Dokument 3, punkt 3.7.3 Sentrale aktører anmelder nesten ingen saker som handler om brudd på eksportkontrollloven

Utenriksdepartementets erfaring gjennom mange år er at norske eksportører i all hovedsak er svært opptatt av å etterleve eksportkontrollregelverket. En slik etterlevelseskultur har en forebyggende effekt på at lovbrudd finner sted. Jeg vil understreke at departementet også er bevisst sin rolle som nasjonal eksportkontrollmyndighet og betydningen av å anmelde alvorlige eller gjentagende lovbrudd til påtalemyndigheten. Dersom eksportkontrollmyndigheten blir kjent med et mulig brudd, vil dette vurderes opp mot lovens § 1 og således om bruddet skal anmeldes til PST som påtalemyndighet. Dersom det dreier seg om f.eks. rene formalfeil, kan også andre tiltak i form av en advarsel og veiledning i saken settes inn overfor eksportøren.

Riksrevisjonens Dokument 3, punkt 3.9. Utenriksdepartementet journalfører løpende ugraderte dokumenter, men graderingspraksisen har svært mange formalfeil

Undersøkelsen viser at Utenriksdepartementets praksis på eksportkontrollområdet er god når det gjelder journalføring av dokumenter i den offentlige postjournalen, men at det er formalfeil i graderingen av mange dokumenter. Slike formalfeil er uheldige, og skyldes trolig at gamle maler har blitt anvendt, uten å kvalitetssikre hjemmelsbruken. Vi har igangsatt et arbeid med å etablere dedikerte Word-maler for eksportkontroll på Nasjonalt B-Nett, samt kompetansehevede tiltak for å styrke bevisstheten om riktig anvendelse av hjemler når man graderer dokumenter iht. sikkerhetsloven.

Riksrevisjonens anbefalinger

At Utenriksdepartementet sørger for at vurderingene som ligger til grunn – både for godkjenning av land som kan motta forsvarsmateriell og for behandling av enkeltlisenser – er basert på en grundig, oppdatert og systematisk gjennomgang av kriteriene fastsatt av Stortinget

Det gjøres alltid grundige vurderinger når det gjelder landklareringer og i behandlingen av de enkelte lisenssøknader, innenfor rammene av retningslinjene. Landklareringene er kun en åpning for at de enkelte lisenssøknadene kan behandles i departementet, mens selve søknaden vurderes grundig opp mot retningslinjene og kriteriene. Denne to-trinns vurderingen gir et godt grunnlag for å kunne ivareta et skiftende politisk landskap og behandle de konkrete lisenssøknadene på det tidspunktet de er aktuelle og på det faktiske grunnlaget i saken.

Som omtalt under punktene 3.2 og 3.3, anser jeg at det vil være hensiktsmessig å styrke sporbarheten og dokumentasjon av utførte vurderinger i større grad, både når det gjelder klareringsnotater og i selve lisensieringen. Flere av forholdene Riksrevisjonens rapport påpeker, er allerede under revisjon, og jeg vil fortsette arbeidet med å sikre bedre skriftlighet og en mer sporbar og dokumentert saksbehandlingsprosess.

At Utenriksdepartementet i større grad gjennomfører etterkontroller av om særskilte lisensvilkår etterleves.

Det norske eksportkontrollsystemet bygger først og fremst på grundige forhåndsvurderinger. I en sak med særlige sensitiviteter, vil det bli gitt avslag dersom det ikke er mulig å etablere tillit til sakens opplysninger. I relevante saker kan det være aktuelt å anmode Tolletaten om å foreta dokumentasjonskontroll i en bedrift. Jeg anser ikke at et regime med etterkontroller i form av inspeksjoner vil være hensiktsmessig, slik det norske eksportkontrollsystemet er satt opp.

I det pågående arbeidet med anskaffelse av ny E-lisens vil funksjonalitet for systematisk oppfølging av særskilte vilkår (utover rapportering av verdi) vil bli prioritert. Denne funksjonaliteten vil styrke Utenriksdepartementets arbeid med oppfølging av særvilkår på en mer effektiv og kvalitetsmessig måte.

Riksrevisjonen anbefaler at Utenriksdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Finansdepartementet i fellesskap sørger for at det blir iverksatt tiltak som legger til rette for mer effektiv deling av informasjon mellom kontrollinstansene.

Utenriksdepartementet vil, sammen med Justis- og beredskapsdepartementet og Finansdepartementet, søke å legge til rette for mer effektiv deling av informasjon mellom

kontrollinstansene. Jeg deler Riksrevisjonens vurdering av at dette er et nødvendig og viktig arbeid.

Forespørsel om avgradering av vedlegg 1 og gradert versjon av Dokument 3

Jeg viser til oversendelsesbrevet datert 8. desember, der Riksrevisjonen anmoder om en avgradering av vedlegg 1. Jeg viser også til Utenriksdepartementets brev datert 7. desember. Utenriksdepartementet er ansvarlig for å vurdere sikkerhetsgradering av informasjon som departementet har tilvirket, jf. sikkerhetsloven § 5-3 første ledd. Informasjon skal sikkerhetsgraderes dersom det kan skade nasjonale sikkerhetsinteresser om den blir kjent for uvedkommende, for eksempel i form av forringelse av samarbeidsrelasjoner med andre land. Departementet har vurdert avgradering av hele eller deler av vedlegg 1, og fastholder at det vil kunne skade nasjonale sikkerhetsinteresser dersom informasjonen i vedlegget gjøres kjent for uvedkommende eller offentliggjøres, og har på denne bakgrunn kommet til at informasjonen ikke skal avgraderes. Vedlegget består av både sikkerhetsgradert informasjon og annen informasjon. Etter departementets vurdering må vedlegget som helhet være sikkerhetsgradert på grunn av skadepotensialet ved offentliggjøring av den samlede informasjonsmengden.

Jeg har mottatt en gradert versjon av Dokument 3, der punkt 3.4 inneholder en utdyping av Riksrevisjonens vurderinger og kritikk av Utenriksdepartementets beslutningsgrunnlag for å tillate salg av forsvarsmateriell til FAE. Det som står under punkt 3.4 i denne versjonen er kollegiets vurderinger av om Utenriksdepartementet har utarbeidet et tilfredsstillende beslutningsgrunnlag, uten gjengivelse av tekst fra departementets interne dokumenter. Utenriksdepartementet har, på Riksrevisjonens forespørsel, foretatt en vurdering av den konkrete teksten i punkt 3.4 i gradert versjon av Dokument 3, og kommet til at dette ikke er gradert.

Med vennlig hilsen

Ine Eriksen Søreide